

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

‘Αλ. Παπαδιαμάντη «Ή Φόνισσα», Δραματολογική έρμηνεία “Α. Μαυρομάτη —Λευκωσία 1973

Τό βιβλίο αυτό, πού μᾶς ἔρχεται ἀπ’ τή μαρτυρική Κύπρο, δέν ἀποτελεῖ συνηθισμένη ἐκδοχή καί ἀνάλυση τῆς γνωστῆς νοβέλας, τῆς πού χαρακτηριστικῆς ἀπ’ ὅσες ἔγραψε ὁ «Κοσμοκαλόγερος». Ὁ Κύριος ἐρμηνευτής ἐνδιαφέρεται νά παρουσιάσει τίς βαθύτερες ψυχολογικές καί κοινωνικές ἐπιδράσεις πάνω στή μορφή τῆς Φραγκογιαννοῦς. Καί ἀνατομία τῆς ἡρώιδας ἀποτελεῖ κυρίως ἡ «δραματολογική» του ἐρμηνεία. Χωρίς νά σταθεῖν, τὰ πούθενά, παρὰ μόνο στή σημασία πού τοῖς ἀνθρώπους, πού κινεῖται μέσα στή νοβέλα, καί μακριά ἀπ’ τίς συνηθισμένες «ἀναλύσεις», πού παραβλέπουν τήν οὐσία καί νύχονται μόνο γιά τήν τεχνική τοῦ λογοτεχνήματος, ἡ πού ἐνδιαφέρονται βασικά γιά τίς λογοτεχνικές, τους ἐπιδράσεις, ὁ ἐρμηνευτής «μεινέ» τόν ἀναγνώστη στήν ἐξέλιξη τῶν ἀνθρώπων σχέσεων μέσ στό ἔργο, ὅπως μέ ὅμως, στό ξεδίπλωμα τῆς ψυχῆς τῆς Φόνισσας μέσ ἀπό τήν ἀνασκόπηση τοῦ παρελθόντος τῆς ἀπ’ τόν Παπαδιαμάντη στήν ὀρθή ἐκτίμηση τέλος τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, πού θύμα τους εἶναι ἡ ἡρώιδα. Βιβλίο, σέ ὅπως ἀπλό καί σαφές, χρησιμώτατο γιά ὅποιον ἐνδιαφέρεται νά μπεῖ στό πνεῦμα τοῦ γνήσιου τοῦ Παπαδιαμάντη, μακριά ἀπό ἡθογραφικές γομφιότητες. Ἰδιαίτερα χρήσιμο γιά τήν νεολαία (γιά τήν ὅποια ἄλλοτε κινεῖται καί γράφτηκε), τήν κουρασμένη ἀπ’ τίς ἀσημαντότητες πού ἀποτελοῦν μεγάλο μέρος τῶν ἀντιστοιχῶν σχολικῶν μᾶς ἐγχειριδίων. Κι ἄρα, τε ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν Νέων Ἑλληνικῶν νά στηριχθῇ σέ τέτοια (ἀκόρμα) δημιουργήματα, καί ὅχι σέ καρυσσοῦσια κατασκευάσματα ἢ σέ σπαράγματα πεζογραφημάτων, ὅχι πάντοτε πρώτης σειράς.

‘Αντ. ‘Η. Σακελλαρίου

‘Α. Μπίμπη—Παπαστυροπούλου: «Αντιμέτωποι», Δοκίμια—‘Αθήναι 1974

‘Ας γνωρίσουμε τό ἐσωτερικό μας: αὐτός εἶναι ὁ πυρήνας τῶν δοκιμῶν τῆς κ. Μπίμπη-Παπαστυροπούλου. Καί στήν προσπάθειά της αὐτή σταθερά τή συντηρεῖ (καί τήν καθοδηγεῖ) ἡ ἀναλυτική ψυχολογία. Δέν εἶναι ὅμως τὰ δοκίμια μιά σειρά μόνο ψυχολογικῶν πραγματειῶν: εἶναι καί ἡ προσπάθεια τῆς δοκιμογράφου νά ἐκζητήσει τή μέχρι σήμερα ἐσωτερική πορεία τοῦ ἀνθρώπου· γι’ αὐτό καί τόσο συχνά βρίσκουμε στά δοκίμια ἀναφορές

καί στηρίγματα στους ἀρχαίους καί τή Γραφή, παράλληλα στή τήν ὑπαρξιακή καί περσοναλιστική φιλοσοφία. Φορημένα τῆς δοκίμια (ἡ θετική καί συναισθηματική, Ἀνδύρα, Φύγη, σφαιριό, κ.λ.π.) εἶναι πολύ ἐνδιαφέροντα, σχεδόν ἀποκαλύπτονται. Ἀλλά ἀποκαλύπτουν στή σχηματοποίηση (Ἕνα καί χρόνιο, ἑαυτοῦ, ἡθική; κ.λ.π.) καί στίς σύγχρονες ἀντιλήψεις (τῆς προκαταλήψεως) — εἶναι ἐντύπως τὰ γωστῆς: εἶναι π.χ. ἀδικαιολόγητο τό ἐρωτῆσαι ἂν ὑπάρχει σημεῖο ἡθ.κῆ; ὑπάρχει καί ἡ ὑπάρχει, ὡς εἶναι ἡ ἐντελὴς ἀντίθετη πρὸς τήν παλιότερη ἡ τὴν ἐπίσημη συστήματα π. ὅτε ἡ σύγχρονη τεχνική καί ἐπιστημονική ἀφ’ ὁδοῦ σημαίνει πῶς ἀποχωρεῖ καί ἡ αὐτονομία τοῦ μέσου ἀνθρώπου; γιατί λοιπόν γι’ αὐτοῦ ἡ σύγχρονη μέ τήν ψυχολογική ἀποδοτικότητα καί τήν ἐνόρση τῶν μεγάλων ἀντιλήψεων τοῦ παρελθόντος, ὡς ὁ Ντοστογιέφσκ; Τὸ ἔργον τῆς αὐτῆς εἶναι ἄλλο καί ἡ ληρτο — ἂν καί ὅχι πάντοτε ἀντισημειωμένη ἀποσπασμένη γιὰ σαφήνεια τὴν ὁδηγεῖ (σπασμένη) στή σχηματοποίηση ἡ σὲν ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν. Μαζοντοῦτο ἀξίζει τὸν κόπο τὸ διαβάζει.

‘Αντ. ‘Η. Σακελλαρίου

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Ἐμπεῖα ἀπὸ ἕνα γράμμα μᾶς ὅτι παραλαβὴ καὶ ποῦ ἔχει νά δοῦναι σημεῖα ζωῆς κοντὰ τὴν χροῖα. Δέν τὴν ἔχουσα τὴν ΤΑΡΙΑ. Ἡ ΤΑΡΙΑ μὴ ἀφῆται πίσω, γιατί τρέχει καί ἔρπεται δέν εἶναι τεταμένη ἀκίνητος, ἀφῆται εἶναι νά πᾶν καθε φορὰ πὺ ἀκαρῶν τὴν γοῶν τὴν ἀπὸ τὸ στίχο γιὰ τὴν ΤΑΡΙΑ βλεῖται ὅτι καὶ εἶναι. Αὐτὸ δημιουργεῖ τὴν προσπάθεια, σὲ μεταξὺ ἡ ΤΑΡΙΑ τσιπῶν καί σκοτεινότητα γιὰ τὴν ἄλλη φορὰ, πὺ εἶναι γίνονται τὸ ἴδιο βλεῖται, στήν ΤΑΡΙΑ γοῶν καὶ τὴν ἀπογοήτευση νά δ αλιστῶν καὶ ὅτ φορὰ πᾶν ἄλλα προχωρεῖ, καὶ τὸ κέντρο γιὰ νά προχωρεῖ. Ἐπομένως δέν τὴν ἡ καθόλου ἔχουσα.

Εἶχα ξεκινήσει νά γράψω γιὰ τὸ πῶς ζωγραφική. Τὸ πρῶτόν μου γιὰ κάποιον ἄλλο πὺ νά ἔχει ἀρκετὴ ὅτι δέν θὰ ζωγραφίσω ποτέ. Μακριὰ ἀπὸ μὲν τέτοια στήσηση ἀπάντηση ὁδηγεῖ μωραῖα σὲν λογιόματα. «Ὅσον κατῆσθαι θάνατος καὶ ὅσον κατῆσθαι ὅλα». Ἀς μὴν τὸν ἔχουμε τὸν στίχο.

Πᾶν ὅλ’ αὐτὰ ὑπάρχουν πράγματα πὺ εἶναι νά τὰ γράψω, γιατί εἶναι ὅτι ἐμένα καὶ χρειαζόταν καί, ὅπως, χρειαζόταν καὶ σὲ ὅλους. Μοῦ φαίνεται καλὴ ἰδέα νά γράψω πῶς γιὰ τὴν ποίηση ἡ γιὰ ὅποια ἄλλη Τὴν ἀγαπᾷτε προσέσω. Ἡ σύγκριση θὰ δοῖται νά μὴν ἀφῆται σὲ σκοτεινὰ Προσέσω καὶ κατὰ τὸν εἶχα κάνει κάμποσο δὲ

μο, όταν είδα καθαρά πώς η ζωγραφική γίνεται με την αίσθηση και άμεσα την αίσθηση σχεδόν αποκλειστικά. Γνώρισα από όλες τις ενοχλητικές παρεμβολές της κριτικής που τις πιο πολλές φορές γίνεται είτε με την σκέψη είτε με το συναίσθημα. Στη ζωγραφική, και για την δημιουργία και για την απόλαυση, τον πρώτο λόγο τον έχει η αίσθηση.

Την ώρα της δημιουργίας περνάμε από το μεγάλο του ζωγράφου χίλια δυο πράγματα, σαν δολοκλήρος άνθρωπος που είναι. Μαζύ αισθάνεται και συναισθάνεται, σκέψι τετα, διασθάνεται και κάνει ό,τι άλλο δεν έχει ονομάσει ακόμα ή ψυχολογία. Το κίνη ο ήμος είναι η προσπάθεια να ξελαμπιάσει την αίσθησή του. Έτσι και σε βάρος κάθε άλλης λειτουργίας. Η κίνη προσπάθεια είναι να ιδεί και να γράψει αυτό που είδε. Και επειδή δεν είναι δυνατό να ιδεί κανείς τίποτα μοναχό του, αυτή η ζωγραφική προσπάθεια είναι πράξη συνθετική. Για τον ζωγράφο δεν υπάρχει ένα χρώμα μοναχό του. Πάντα υπάρχει σε σχέση με το διπλανό, το διπλανό.

Ο ζωγράφος με γραμμές, τόνους και χρώματα αισθάνεται, δηλαδή φοιτάει σ' έτοιμη με τον κόσμο. Όταν συνθέτει γραμμές, τόνους και χρώματα, λέει την ανθρώπινη ιστορία του, αυτήν που δεν έχει κανέναν άλλον τρόπο για να την πει.

Αυτό σημαίνει ότι είναι εγώχρημα για τον άνθρωπο, να έχει στην διάθεσή του την ζωγραφική σαν τρόπο γά να εντάξει την ανθρωπότητα του.

Οι κριτικές στο σύνολό τους μοιάζουν να μην κινούνται από το εγώχρημα, αφού πισχίζουν να υπερδέχουν την δουλειά του ζωγράφου με πράγματα ξένα. Το μεγαλύτερο μέρος της κριτικής μιλάει για τις πολιτικές, τις κοινωνικές και φιλοσοφικές πίστεις των ζωγράφων. Τι νόημα θα είχε να καταγράφει κανείς στην τόσο δύσκολη χρήση των χρωμάτων για να πη τις πολιτικές του ιδέες, ενώ θα μπορούσε να κάνει το ίδιο (και πολύ καλύτερα) με τις εφημερίδες ή το ταχυδρομείο; Άλλοι μιλάνε για αναζητήσεις της σκέψης σαν να πρόκειται για μαθηματικά. Όλες αυτές οι συσχετίσεις της ζωγραφικής με άλλες ανθρώπινες πράξεις γίνονται για να πάρει αξία η ζωγραφική! Γά κάθε τι που μιλάμε, θέλουμε να δείξουμε πόσο σπουδαίο είναι. Μην ξεχώντας λοιπόν τι είναι ακριβώς, το παρουσιάζουμε με κάτι άλλο και γυρίζουμε πλεονάζ.

Η αλήθεια είναι ότι το Έργο Ζωγραφικής είναι παραπλανά. Φτάνει στον θεατή δολοκλήρο, τελειωμένο μονομιάς. Κεντρώνει το μάτι μας σαν σύνολο, κολλάμε στο θέμα. Λύσκολα μπορούμε να βρούμε την άκρη και να παρακολοιθώσουμε στιγμή προς στιγμή την λειτουργία του ζωγράφου. Παίρνει ότι αυτό είναι η αιτία που αναγκάζει όσους γράφουν για την ζωγραφική να λένε τόσο άσχημα πράγματα, τόσο βαρύνοντες οητορίες. Το γε-

γονός ότι στον αιώνα μας οι ζωγράφοι προσπάθησαν ν' απαλλαγούν από τα «έξωτερικά», όπως λέγονται, στοιχεία της ζωγραφικής και να ζωγραφίσουν γραμμές και χρώματα με τίπο μόνο τη λέξη «σύνθεση», δείχνει πόσο μεγάλη δυσκολία έφεραν οι κριτικές. Και πάλι βέβαια δεν ξεκαθαρίστηκαν τίποτα για τους «επιδόχρονους». Βοήσαν τον τρόπο να μιλήσουν πάλι αδιόρατα για έξαρσεις, για κινητικές άκινησεις, έρωτικά σύνδρομα και άλλα τέτοια φοβερά. Στον κόσμο φαίνεται να σπινδιλώ το έπιναστατικό, το περιπλοκο, το έπιστημονικό.

Όμως για όσους αγαπάμε την ζωγραφική έχει κάποια σημασία το γεγονός ότι, ενώ οι έπιστήμονες της αρχαίας Αιγύπτου άπτενχαν να κρατήσουν αιωνίως άκμαίο το ανθρώπινο σώμα ταριχευόντάς το, οι ζωγράφοι κατάφεραν να διατηρήσουν άτόφια την αίσθηση του κορμιού μόνο με λίγα χρώματα πάνω στον τοίχο.

Είναι βέβαια ένας έμμεσος τρόπος αιωνιότητας αλλά οι έμμεσοι τρόποι είναι κάποτε πιο σοφοί, πιο τραγικοί και πιο ανθρώπινοι.

Η ζωγραφική είναι έμμεσος τρόπος, και αυτό δηλώνει μια στέρωση. Αυτό στην αρχή. Όταν εδωκοθή ή σύνθεση, ή στέρωση έξαινίζεται ως δά μαγείας. Πραγματικά με τρόπο μαγικό, αφού την τελευταία λέξη σε μια καλή ζωγραφιά την λέει πάντα ο Άγγελος.

Έδω θα σταματήσω γιατί ξηγνα πάλι από το μέτρο. Ξαναλέω ότι θα μού άρσσε να ιδώ γραμμένο τι σέφτονται άλλοι για άλλες Τέχνες.

Γιώργος Μπουδανόπουλος

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΠΗΡΑΜΕ

- ★ ΣΠΕΡΑ, μάρτης '75, άρ. 1
- ★ Έλαμ. Γ. Μπαλούρη: Μνήμη (Κέδρος, Αθήνα 1974)
- ★ Η Νέα Ποίηση, τεύχος 2, Δεκέμβρης 1974
- ★ Η Νέα Ποίηση, τεύχος 3, Γενάρης 1975
- ★ Panderma 'Αγιέρωμα: Λέσπον. Καθαβά-νον: Άψυχο
- ★ Panderma 'Αγιέρωμα: Γιάννη Κ. Λούλη: Έξουσία και Άντιπολίτευση στη Σοβιετική Ένωση.
- ★ Ντίνα Κατήρησιτόρη: Έμεις παίζουμε, έσεις; (Κούρος 29/74)
- ★ Γιώργος Νέζος: Ποπ ο λογία (Κούρος 30/74)
- ★ Λίνα κυράμπα: διαστάσεις (Κούρος 31/74)
- ★ Σπύρος Άντωνίου: Λιγνήματα 1974 (Κούρος 32/75)
- ★ Πάνος Φωτημάρης: Άλφαβητάρι (Κούρος 33/75)
- ★ Κνρ. Ντελόπουλος: Η διδλοθήκη στο σχολείο
- ★ Έδχαριστοίμε για την πρόσκληση τόν ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΕΡΟ.

....